

OKUL MÜDÜRLERİNİN SOSYAL EMPATİ DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE TESPİTİ

DETERMINING THE SOCIAL EMPATHY LEVEL OF SCHOOL PRINCIPLES ACCORDING TO DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Ramazan ALTAY ¹, Hülya BİLİCAN ², Ayla ÖZTÜRK ³, Firdevs ALTAY ⁴

Makalenin Alanı: Eğitim Teknolojileri

Makale Bilgileri Özet

Geliş Tarihi

30.08.2022

Kabul Tarihi

30.08.2022

Anahtar Kelimeler

Okul,
Müdür,
Sosyal,
Empati.

Empati, diğer insanlarla empati kurma ve onların duygularını anlama yeteneği, bir yöneticinin yeteneğini geliştirebilir. Okul yöneticileri bilgilerini aktarırken öğrencileriyle empati kurabilmelidir. Empati becerilerini geliştirmek için de iyi bir model olmalıdır. Okul müdürlerinin empati anlayışı eğitimde etkililiği artırabilir. Son yıllarda bu konuda birçok yerel ve uluslararası araştırma ve yayın yapılmıştır. Empati, her bireyde olması gereken temel özelliklerden biridir. Sosyal empati konusunun öneminden yola çıkarak İstanbul ili Maltepe ilçesinde görev yapan 223 yöneticiyle yapılan anket sonucunda yöneticilerin sosyal empati düzeyleri mesleki kıdemleriyle anlamlı bir ilişki içinde olduğu tespit edilirken diğer kişisel özellikleri olan yaşları, cinsiyetleri, medeni halleri, eğitim durumları ve okuldaki görev süreleri açısından anlamlı farklılık tespit edilememiştir.

Article Info

Received

30.08.2022

Accepted

30.08.2022

Keywords

School,
Principal,
Social,
Empathy.

Abstract

Empathy, the ability to empathize with other people and understand their emotions, can enhance a manager's ability. School administrators should be able to empathize with their students while conveying their knowledge. It should also be a good model for developing empathy skills. School principals' understanding of empathy can increase effectiveness in education. In recent years, many local and international researches and publications have been made on this subject. Empathy is one of the basic characteristics that every individual should have. Based on the importance of social empathy, as a result of the survey conducted with 223 administrators working in Maltepe districts of Istanbul, it was determined that the social empathy levels of the administrators were in a significant relationship with their professional seniority, while other personal characteristics such as age, gender, marital status, educational status and tenure at school. No significant difference was found in terms of

1. GİRİŞ

Gittikçe bencilleşen bir dünyada yaşanmakta ve egoizm, bencillik bizi her geçen gün daha fazla etkilemektedir. Bunun bedeli de kalabalık içinde yalnız kalarak ödenmektedir. Günümüz dünyasında insanların egoları inanılmaz derecede şişkindir. Aslında bencillikteki bu artış, insanlardaki bireyselleşme çabalarına bağlanabilir. Bir toplumu yok etme süreci, o

¹ Tepe İnşaat İlkokulu, İstanbul, e-mail: altay765@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0508-906X (Sorumlu Yazar / Corresponding Author))

² Tepe İnşaat İlkokulu, İstanbul, e-mail: bilicanhulya@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1893-3437

³ Tepe İnşaat İlkokulu, İstanbul, e-mail: ayoz1978@outlook.com, ORCID: 0000-0002-2100-2860

⁴ Sultanbeyli Merkez İlkokulu, İstanbul, e-mail: firdevstunahanaltay@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7364-7003

toplumu oluşturan bireylerin kişisel çıkarlarının toplumsal çıkarların önüne geçmesiyle yani bireylerin bencillikleri ile başlar. Bu durumun tarihte pek çok örneği vardır. Bu bencilliğin aşılmasında önemi giderek artan “empati” kavramı ortaya çıkmaktadır. Empati, kendini başkalarının yerine koyma ve onları anlamaya çalışma çabasıdır (Dökmen, 1988).

Empati, şu şekilde geliştirilebilen bireysel bir özellik olarak tanımlanabilir; Kişinin karşısındaki kişinin duygularını, düşüncelerini, durumlarını, deneyimlerini anlayabilme ve olayları kendi bakış açısıyla başka bir kişiyle konuşarak veya konuşmaksızın değerlendirebilmesidir. Başkalarının düşünce ve duygularını ve olası anlamlarını nesnel olarak anlamak, başkasının duygu ve düşüncelerinin temsili olarak yaşamak, kendini karşısındakinin yerine koymak şeklinde kendini gösteren empatinin hem bilişsel hem de algısal bir süreç olduğu görülmektedir (Budak ve ark, 2007: 183). “Empatiyi anlamak” olarak tanımlandığında empatinin bilişsel yönü, “empati hissetmek” olarak tanımlandığında ise duygusal yönü ağırlık kazanır.

1.1. Empati

Empati, bireyin sosyal hayata uyumunu kolaylaştıran önemli bir sosyal bilişsel beceridir. Empati kavramını açıklayan pek çok tanım vardır ve günümüzde en çok kabul gören tanım Carl Rogers'dır. Rogers empatiyi, kendini bir başkasının yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakma, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlayıp hissetme ve bu durumu ona aktarma süreci olarak tanımlamaktadır (Rogers, 1983).

Bazı yazarlar empatiyi duygusal bir süreç olarak tanımlarken, diğerleri onu bilişsel bir süreç olarak tanımlamıştır. Empatinin bilişsel yönü, başka bir kişinin duygularını anlamaktır, ancak bu, bir kişinin diğerinin duygularını paylaştığı anlamına gelmez. Durumları ve olayları başkalarının bakış açısından değerlendirmek anlamına gelen bilişsel empatinin, bireylerin sosyal işlevselliği üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Empatinin duygusal yönü, diğer kişinin duygularını hissedebilmek ve diğerinin duygusal durumuna daha uygun tepkiler verebilmek anlamına gelir (De Kemp ve ark, 2007).

Duygusal empati, bireyleri ailelerine, arkadaşlarına ve yabancılara karşı bencil olmayan bir şekilde davranmaya motive ettiği için ahlaki gelişimde önemli olduğu bilinmektedir. Aslında, duygusal empatinin şiddeti bastırmada kilit rol oynadığına dair açıklamalar vardır. Bilişsel empatinin aksine, bir günlük bebeklerin bile duygusal empatiye duyarlı olduğu söylenmektedir (Smith, 2006).

1.2. Sosyal Empati

Empati kavramı literatürde yaygın olarak kullanılan ancak farklı tanım ve açıklamalarla karşımıza çıkan bir kavramdır. Empati, sağlıklı ilişkilerin temel unsurlarından biri olan ve bu nedenle sosyal hizmet teori ve pratiğinde önemli bir kavram olan bir kavramdır (Gerdes ve Segal, 2009). Empati, diğer insanların ne hissettiğini ve düşündüğünü anlama yeteneğidir. Sağlıklı sosyal ilişkiler ve toplumda güçlü bir kişisel yere sahip olmak için gerekli bir beceridir.

Empati eksikliği veya düşük düzeyde empati, yıkıcı davranışlara yol açabilir ve kişilerarası ilişkileri olumsuz etkileyebilir. Sosyal empati; bireyin diğer insanların yaşam durumlarını anlayarak ya da deneyimleyerek anlama ve bunun sonucunda sistemdeki yapısal eşitsizlikler ve farklılıklar hakkında fikir sahibi olma yeteneği olarak tanımlanabilir. Sosyal empati kavramı, insanların sosyal ve ekonomik adaleti ve sosyal refahı teşvik etmek için çok çalışmaya istekli olmaları üzerine inşa edilmiş bir kavramdır (Segal, 2007).

Bireyin sosyal empati becerilerini geliştirebilmesi için öncelikle duygusal becerilerini geliştirmesi ve sosyal katılımını artırması gerekmektedir (Segal ve ark, 2012). Diğer bir deyişle, birey kişisel gelişimine ne kadar önem verirse, toplum içinde o kadar fazla yer alır ve başkalarıyla ne kadar etkileşim halinde olursa, sosyal empati düzeyi o kadar yüksek olur. Kişilerarası empati ve sosyal empati kavramları belirgin bir şekilde ilişkilidir, ancak aralarında farklılıklar vardır. Kişilerarası empati, bireyler ve küçük gruplar arasındaki sempatik duygular; sosyal empati, daha büyük gruplar ve topluluklar arasındaki empati duygularını kapsar (Segal ve ark, 2012).

Empati-fedakârlık hipotezine göre, olayları diğerinin bakış açısıyla görmek, başkalarına yardım etmek için daha yüksek düzeyde harekete geçmeyi sağlar. Ancak, yardım etmek için adım atmamızı engelleyen durumlar vardır. Bunlar mesafe ve farklılıklardır. Buradaki mesafe, fiziksel mesafenin yanı sıra politik, ekonomik, tarihi, duygusal vb. her alanda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İnsanlar arasındaki bu mesafeyi aşmanın bir yolu, onları kendilerine ve başkalarına yaklaştıran bağlamsal faktörleri anlamaktır. Bu ilgili faktörler dikkate alınırsa sosyal empati becerilerimizi uygulamamız mümkündür (Zahavi, 2012).

Öyleyse grupları ve toplulukları kendi bağlamlarında anlamak neden önemlidir? Bağlamı anlamak, sosyal ve tarihsel çevrenin bireyleri ve toplumları nasıl etkilediğini anlayabilmek anlamına gelir. Durumsal farkındalık becerisi yüksek olan kişiler, yapısal sistemleri ve sorunları anlamaya çalışırlar ve bu sistemlerin toplumda yaşayan insanlar

üzerindeki etkilerini dikkate almak için empatik becerilerini kullanırlar. Sosyal empati düzeyi yüksek olan bireyler, kendilerini dış dünya ile ilişkilendirir, dış dünyadaki etkilerini artırmak isterler ve sonunda bir güç duygusu kazanırlar (Wagaman, 2011).

Bu bağlamda bireyin çevresiyle kurduğu sosyal ilişkiler, bireyin kendisini daha büyük bir topluluğun üyesi olarak görmesine dolayısıyla da kendisini bu topluluğun bir parçası olarak görmesine ve dolayısıyla buna yol açmaktadır. Bu düşünce, toplumda demokratik tutumların geliştirilmesi ve kamu yararının korunmasıdır. Sosyal empatinin geliştirilmesi, sosyal katılımın güçlendirilmesi, olumlu sosyal davranışların geliştirilmesi, daha iyi sosyal politikalar ve programlar oluşturmak için önemli ve gerekli adımlardır ve aynı zamanda hem bireye hem de topluma fayda sağlar (Segal ve ark, 2012).

1.3. Araştırmanın Önemi

Empati günümüzde psikoloji ve psikiyatride adından sıklıkla söz ettiren önemli bir kavramdır. Empati ile ilgili hem psikiyatride hem de psikolojinin farklı dallarında, özellikle klinik ve sosyal psikolojide, gelişim, psikolojik danışma, okul ve iletişim psikolojisi alanlarında çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu konuda oldukça fazla bilgi ortaya çıkmıştır.

Sosyal empati düzeyi, bireylerin diğer insanlarla empati kurma eğilimini yansıtır. Empati üzerine çok fazla araştırma olmasına rağmen eğitim kurumlarında okul yöneticilerinin sosyal empati düzeylerine yönelik çok az araştırma olduğu için bu çalışmanın bu alandaki literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmanın amacı okul yöneticilerinin demografik özellikleriyle sosyal empati düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını kontrol edilmesidir.

1.5. Problem Cümlesi

Okul yöneticilerinin sosyal empati düzeyleriyle demografik özellikleri arasında anlamlı ilişki var mı?

1.6. Alt Problemler

1. Sosyal empati yaşa göre farklılık gösterir mi?
2. Sosyal empati cinsiyete göre farklılık gösterir mi?
3. Sosyal empati medeni duruma göre farklılık gösterir mi?
4. Sosyal empati eğitim durumuna göre farklılık gösterir mi?
5. Sosyal empati okuldaki görev süresine göre farklılık gösterir mi?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmaktadır.

2.1. Araştırma Deseni

Yapılan araştırma betimsel bir çalışmadır. Çalışmada tarama modeli yöntemi kullanılmıştır. Bu modelde belirlenmiş bir grubun özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Büyüköztürk, 2012).

Segal, Cimino, Gerdes ve Wagaman (2013) tarafından geliştirilen Sosyal Empati ölçeği Türkçe literatürdeki Sosyal Empatiyi ölçebilecek bir ölçme aracı eksikliğinden kaynaklı olarak Bekil ve Taylı (2019) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Çalışmada İstanbul ilinde Maltepe ilçesinde 223 okul yöneticisi üzerinde Sosyal Empati ölçeği uygulanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, 2022 - 2023 eğitim - öğretim yılında İstanbul ili Maltepe ilçesindeki ilkokullarda görev yapan okul yöneticilerinden oluşturmuştur. Çalışma grubunda 223 yönetici yer almıştır. Tablo 1’de çalışma grubunda yer alan yöneticilerin cinsiyetlerine göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Gruplar	Cinsiyet		TOPLAM	
	Kadın	Erkek		
	f	f	f	%
	103	120	223	100

Tablo 1 incelendiğinde 103 kadın katılımcı, 120 erkek katılımcı olmak üzere toplam 223 kişilik çalışma grubunun olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Demografik bilgi formu: Çalışmaya katılan yöneticilerin yaş, cinsiyet, meslekteki görev süresi, medeni durumu ve eğitim durumu ve okuldaki görev sürelerinin öğrenilmesi için uygulanan kişisel bilgi formudur.

Sosyal Empati Ölçeği (SEÖ): Bireylerin sahip oldukları sosyal empati düzeyleri hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla Segal, Cimino, Gerdes ve Wagaman (2013) tarafından geliştirilen bu ölçek Türkçe literatürdeki Sosyal Empatiyi ölçebilecek bir ölçme aracı eksikliğinden kaynaklı olarak Bekil ve Taylı (2019) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Uyarlama çalışmaları kapsamında 398 üniversite öğrencisinden veri elde edilmiştir. Yapılan tüm bu analizler neticesinde Türkçeye uyarlaması yapılan bu ölçme aracının geçerli ve güvenilir olarak kullanılabilecek bir ölçek olduğu ortaya konmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri katılımcılara Google Form üzerinden ulaştırılarak doldurulması istenmiştir.

2.5. Veri Analizi

SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak ölçek soruları T-testi ve Anova testiyle sonuca ulaştırılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerine dayalı olarak elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmektedir.

3.1. Birinci probleme ilişkin bulgular

Sosyal empatinin yaş bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Empatinin Yaş Bakımından İncelenmesi

	Yaş	n	Ort.	ss	F	p
Sosyal Empati	25-35	14	4,5714	,54957	2,582	,078
	36-45	149	4,7195	,43910		
	46-60	60	4,5767	,43376		

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.2. İkinci probleme ilişkin bulgular

Sosyal empatinin cinsiyet bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Empatinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi

	Cinsiyet	n	Ort.	ss	t	p
Sosyal Empati	Kadın	103	4,6874	,47701	,482	,274
	Erkek	120	4,6583	,42337		

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

3.3. Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular

Sosyal empatinin mesleki kıdem bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Empatinin Mesleki Kıdem Bakımından İncelenmesi

	Mesleki Kıdem	n	Ort.	ss	F	p
Sosyal Empati	0-5 yıl	28	4,3238	,41004	11,068	,000
	6-10 yıl	88	4,8553	,32270		
	11-15 yıl	47	4,6213	,44550		
	16-20 yıl	41	4,5268	,52679		
	21 ve üzeri	19	4,7719	,42357		

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı mesleki kıdeme göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara bakıldığında 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olanların puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.4. Dördüncü probleme ilişkin bulgular

Sosyal empatinin medeni duruma göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Empatinin Medeni Durum Bakımından İncelenmesi

	Medeni Durum	n	Ort.	ss	t	p
Sosyal Empati	Bekar	64	4,6615	,46980	-,269	,627
	Evli	158	4,6793	,43985		

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanının medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.5. Beşinci probleme ilişkin bulgular

Sosyal empatinin eğitim durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 6. Sosyal Empatinin Eğitim Durumu Bakımından İncelenmesi

	Eğitim Durumu	n	Ort.	ss	t	p
Sosyal Empati	Lisans	56	4,6321	,48208	-,764	,614
	Yüksek Lisans	167	4,6850	,43690		

3.6. Altıncı alt probleme ilişkin bulgular

Sosyal empatinin okuldaki görev süresi bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Empatinin Okuldaki Görev Süresi Bakımından İncelenmesi

	Okuldaki Görev Süresi	n	Ort.	ss	F	p
Sosyal Empati	1-6 yıl	44	4,5742	,51644	2,927	,056
	7-11 yıl	140	4,7271	,39460		
	12-19 yıl	39	4,5829	,52107		

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı okuldaki görev süresine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Empatik becerilerin hayata aktarılabilmesi ve hayatın bir parçası olarak görülebilmesi için eğitim hayatına dahil edilmesi gerekmektedir. Ailede ve okulda duygusal öğrenme üzerine çeşitli araştırmalar yapılmış ve bu konuda öğrenmenin olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Okullarda empati temelli derslerin öğretilmesi ve etkinliklerin bu şekilde öğrenme sürecine entegre edilmesi, empati becerisinin küçük yaşta kazanılmasını ve geliştirilmesini sağlar.

Son zamanlarda ayak sesleri duyulan ve anlaşılan ülkemiz milli eğitim sisteminin yapısal dönüşümü, köklü değişimleri gündeme getirerek, ihtiyaç duyduğu beceriler listesine empatiyi de eklemiştir. Empati, düzenli ve uzun süreli uygulama ile geliştirilebilen bir beceridir. Ders kitaplarında empati becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler var ama bunların yeterliliği tartışılmalıdır.

Çalışmada 223 yönetici üzerinde sosyal empati düzeylerinin tespiti için anket uygulaması yapılmıştır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde;

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre sosyal empati cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde Toussaint ve Webb (2005) yaptıkları araştırmada katılımcıların cinsiyetleriyle sosyal empati düzeyleri arasında anlamlı farklılık tespit edememiştir. Bu bulgu yaptığımız çalışmayı destekler niteliktedir ancak Saygılı ve ark, (2015) yaptıkları araştırmada katılımcıların sosyal empati düzeyleriyle cinsiyet arasında anlamlı farklılık tespit etmişlerdir.

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı mesleki kıdeme göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Ortalama puanlara bakıldığında 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olanların puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarını destekler nitelikte Çetin ve Aytar (2012) yaptığı araştırmada katılımcıların sosyal empati düzeyleri mesleki kıdemleriyle arasında anlamlı farklılık görülmektedir. Yapılan çalışmaya göre sosyal empati puanının medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir

Analiz sonuçlarına göre sosyal empati puanı öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Araştırma bulgularına benzer olarak Çetin ve Aytar (2012) yaptıkları çalışmada da sosyal empati düzeyinin öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Sosyal empati puanı okuldaki görev süresine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Yaptığımız çalışmada 7-11 yıl okulda görev yapanların sosyal empati düzeyleri daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.1. Öneriler

Empati tüm insanlık için gerekli ve günlük yaşantıdaki sorunların üstesinden gelebilmek için en önemli araçlardan biridir. Bu doğrultuda okul yöneticilerinin sosyal empati düzeylerinin kişisel özellikleriyle kıyaslanması adına çalışma yapılmıştır. Gelecek çalışmalara önerilerimiz aşağıdaki gibidir:

Çalışmada okul yöneticilerinin sosyal empati düzeyleri ölçülmüştür. Gelecek çalışmalarda öğretmenler ile okul yöneticiler arasında kıyaslama yapılarak daha geniş sonuçlara ulaşılabilir.

Okul yöneticilerinin sosyal empati düzeyleriyle stres, kaygı, depresyon düzeyleri gibi değişkenler ile değerlendirmesi sağlanabilir.

Okul yöneticilerinin sosyal empati düzeylerinin gelişimi için deneysel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Bekil, M. ve Taylı, A. (2019). *Sosyal empati ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması*. V. INES International Academic Research Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur, Antalya
- Budak, L., Yıldız, E., Gültekin, B., Karaaslan, İ. (2007). *Akademik olarak iletişim eğitimi alan öğrencilerin duygusal zekâ kullanımları üzerine bir araştırma: ege üniversitesi halkla ilişkiler tanıtım ve radyo-televizyon-sinema bölümleri örneği*, International Intelligence and Communication Symposium, 1, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, 7-9 Mayıs, İzmir.
- Büyükoztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi
- Çetin, C.N., Aytar, A.G. (2012). İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ile algıladıkları anne baba tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Ünv. Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 473-488.
- De Kemp, R., A., Overbeek, G., De Wied, M., Engels, R., C, Scholte, R .H. (2007). Early adolescent empathy, parental support, and antisocial behavior. *The Journal of Genetic Psychology*. 168(1), 5-18.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1),155-190.
- Gerdes, K. E., ve Segal, E. A. (2009). A social work model of empathy. *Advances in Social Work*, 10(2), 114-127.
- Rogers, C. R. (1983). Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1),103-24.
- Saygılı, G., Kırıktaş, Ö. G. H., ve Gülsoy, A. G. H. (2015). Bazı değişkenlere göre öğretmenlerin empatik eğilim düzeyleri. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 4(1), 73-82.
- Segal, E. A. (2007). Social empathy: a tool to address the contradiction of working but still poor. families in society, *The Journal of Contemporary Social Sciences*, 88(3), 333-337.
- Segal, E. A., Cimino, A. N., Gerdes, K. E., Harmon, J. K., ve Wagaman, M. A. (2013). A confirmatory factor analysis of the interpersonal and social empathy index. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 4(3), 131-153.
- Segal, E. A., Wagaman, M. A., ve Gerdes, K. E. (2012). Developing the social empathy index: an exploratory factor analysis. *Advances in Social Work*, 13(3), 541-560.
- Smith, A. (2006). Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record*. 56(1),3-21.
- Toussaint, L., Webb, J. R. (2005). Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness. *The Journal Of Social Psychology*, 145(6), 673- 685
- Wagaman, M. A. (2011). Social empathy as a framework for adolescent empowerment. *Journal of Social Service Research*, 37, 278-293.
- Zahavi, D. (2012). Comment: basic empathy and complex empathy. *Emotion Review*, 4(1), 81–82.